



ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Městský soud v Praze rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Ivanky Havlíkové a soudkyň JUDr. Naděždy Řehákové a Mgr. Ing. Silvie Svobodové v právní věci

žalobkyně: **M. M.**
bytem XXX
zastoupena Mgr. Lukášem Hojdnem, advokátem
se sídlem Francouzská 299/98, Praha 10

proti
žalovanému: **Ministerstvo zdravotnictví**
se sídlem Palackého nám. 375/4, Praha 2

o žalobě proti rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne XXX, č. j. XXX

takto:

- I. Rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne XXX, č. j. XXX, se zrušuje a věc vrací žalovanému k dalšímu řízení.
- II. Žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni náhradu nákladů v řízení ve výši 20 497,40 Kč do jednoho měsíce od právní moci rozsudku k rukám zástupce žalobkyně Mgr. Lukáše Hojdna, advokáta.

Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

Odůvodnění:

Vymezení věci

1. Žalobkyně se podanou žalobou domáhala přezkoumání v záhlaví uvedeného rozhodnutí ministra zdravotnictví (žalovaný), kterým byl zamítnut její rozklad proti rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví (ministerstvo) ze dne XXX, č. j. XXX, o zamítnutí její žádosti podané dne XXX o poskytnutí jednorázové peněžní částky za sterilizaci v rozporu s právem (Žádost) podle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem (sterilizační zákon).
2. Z odůvodnění žalobou napadeného rozhodnutí vyplynulo, že dle tvrzení žalobkyně v Žádosti mělo dojít ke sterilizaci dne XXX v XXX, dnes provozované poskytovatelem zdravotních služeb XXX (poskytovatel). Žalovaný v odůvodnění rozhodnutí přisvědčil právnímu posouzení zjištěného skutkového stavu ministerstvem. Z něj zejména vyplynulo, že žalobkyně byla přijata k hospitalizaci dne XXX, ukončené dne XXX, s poznámkou v chorobopisu „utekla“. Důvodem k přijetí bylo těhotenství v 40 + 6 týdnů, stav po porodu císařským řezem pro hypoxii plodu, otoky. V úvodu chorobopisu v části „další choroby“ uveden porod císařským řezem, indikovaná sterilizace, 41. týden těhotenství, stav po císařském řezu a anhydramnion (v těhotenství chybí nebo je výrazně sníženo množství plodové vody v plodové bláně před porodem). Stav rodičky před přijetím je popisován v chorobopisu v části „anamnéza“, kde se mimo jiné uvádí, že rodička byla poslána z poradny s diagnózou těhotenství v 40–41 týdnů s podezřením na XXX. Součástí dokumentace je slabě čitelný dokument nadepsaný „Žádost o sterilizaci“ podepsaný žadatelkou dne XXX. V žádosti je v předtištěné formě na stroji uvedeno „žádám o provedení sterilizace, to je takové operace, abych již neotěhotněla“ s uvedením jména, příjmení, data narození, místa pobytu, počtem porodů XXX, aborty XXX, termínem porodu XXX a rukou psaným podpisem žadatelky. V dekurzu zdravotnické dokumentace ze dne XXX je ručně psaný pokyn vypsat žádost o sterilizaci, v dekurzu ze dne XXX je v záznamu primární vizity uvedena indikace k porodu císařským řezem a dále „Sterilisatio tubaria sec. Pomeroy“. V listině „operační vložka chirurgická o záznamu o zdraví a nemoci“ (operační protokol) ze XXX je popisován průběh operace, je zde zahrnut pouze popis průběhu porodu císařským řezem způsobem (blíže popsán na straně 2 a 3 odůvodnění žalobou napadeného rozhodnutí). Dle závěrů žalovaného byl žalobkyni proveden operační výkon porodu císařským řezem dne XXX. Přestože je v záznamech dokumentace uvedena indikace a je prokázáno, že provedení zdravotního výkonu sterilizace bylo plánované, v operačním protokolu samotný popis provedení výkonu sterilizace zcela chybí. Ani anesteziologický záznam či propouštěcí zpráva žalobkyně neobsahuje záznam o provedení sterilizace. Také v listině „Průvodní list k rentgenovému vyšetření ze dne XXX“ vystavené žalobkyni den po operaci císařským řezem není zmínka, že by tato podstoupila sterilizaci. Součástí zdravotnické dokumentace je dále „Protokol o žádosti o povolení provedení sterilizace žadatelky M. M.“ ze dne XXX, dle kterého tato žádá o povolení sterilizace na základě gynekologicko-porodnické indikace XIV/3, dále je zde uvedeno „XXX“. Na stejném listu je rozhodnutí komise, která podle Směrnice o provádění sterilizace (LP-252.3-19.11.71 Směrnice ministerstva zdravotnictví ČSR ze dne 17. prosince 1971 o provádění sterilizace) Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

v seznamu indikací XIV/3 povolila provedení sterilizace. Protokol o rozhodnutí komise je stvrzen podpisy jejich členů.

Z uvedeného je dle ministerstva a žalovaného, který jeho závěry aproboval zřejmé, že žalobkyně žádala o provedení zákroku sterilizace ze dne XXX, přesto však v operačním protokolu chybí popis toho, že by chirurg sterilizaci při operaci provedl. Správní orgány si to vysvětlují tak, že se druhý plánovaný zákrok (sterilizaci) rozhodl chirurg neprovést, ač byl plánován. Tomu nasvědčuje skutečnost, že v průvodním listu k RTG vyšetření ze dne XXX není zákrok sterilizace uveden. Dle správních orgánů provedení zdravotního zákroku sterilizace nebylo prokázáno, protokol sterilizační komise (komise) neprokazuje provedení sterilizace, neboť se v něm povoluje žádost, nejde o důkaz samotného zákroku, není vyloučeno, že žadatelce (žalobkyni) byla sterilizace technicky vzato provedena později, žadatelka ovšem jiné datum v Žádosti neuvedla.

3. Z odůvodnění rozhodnutí žalovaného dále vyplynulo vyjádření ministerstva k důkazu výsledkem svědka/manžela žalobkyně, citace z jeho výsledku a popis jeho odpovědí na doplňující otázky, rovněž je zde zachyceno vyjádření ministerstva k tvrzením žalobkyně v Žádosti, dle které o sterilizaci nikdy nežádala. K tomu ministerstvo poukázalo na přímý rozpor takového tvrzení s obsahem zdravotnické dokumentace. K argumentaci předtištěným formulářem žádosti o sterilizaci uvedlo, že tehdejší právní úprava nevyžadovala žadatelkou vlastnoručně sepsanou žádost, přičemž žadatelka neprokázala, že k tomu došlo až dodatečně. Ministerstvo připustilo, že manžel žadatelky vypověděl, že neplánovali žádný zákrok, nicméně to dle ministerstva neznamená, že se žadatelka nemohla rozhodnout bez vědomí manžela. Ten navíc vypověděl, že jí poprvé navštívil druhý den po porodu, neviděl ji podepisovat žádost, pouze viděl jí podepsaný dokument na nočním stolku, kde bylo uvedeno, že byl žadatelce proveden zákrok sterilizace při císařském řezu. Dle ministerstva není jasné, o jaký dokument se přesně jednalo, neboť ani žádost o sterilizaci ani protokol komise neuvádí, že sterilizace bude žadatelce provedena při porodu císařským řezem. Z výpovědi svědka je tak zřejmé, že nebyl přítomen při podpisu dokumentu, takže nebyl svědkem okolností podpisu, potažmo komunikace mezi žadatelkou a zdravotnickým personálem. Výslech manžela ani neprokazuje absenci poučení a vysvětlení ze strany lékařského personálu. K tomu ministerstvo dále poukázalo na to, že žalobkyně byla přijata k hospitalizaci již dne XXX. Navíc v původním podání žalobkyně tvrdila, že žádost o sterilizaci podepsala pouhý den před porodem, kdy byla ve fyzickém a psychickém vypětí, později však doplnila, že jí podepsala až dodatečně. Nicméně tvrzení, že jí podepsala dodatečně, neprokázala. Tvrzení svědka/manžela, že byl druhý den po porodu při návštěvě v nemocnici našťavý když se dozvěděl, že jí byla provedena sterilizace, je ve vnitřním rozporu s jeho tvrzením, že tehdy nevěděl, co slovo sterilizace znamená. Výpověď svědka tak ministerstvo hodnotilo jako nevěrohodnou.
4. Ministerstvo dále poukázalo na to, že v operačním záznamu chybí popis výkonu sterilizace, dokumentace neobsahuje záznam, který by prokazoval, že k provedení zákroku technicky skutečně došlo. Je prokázáno, že byl plánován – indikován. Dále ministerstvo poukázalo na podmínky poskytnutí jednorázové peněžní částky podle sterilizačního zákona spočívající ve dvou skutečnostech. První je provedení sterilizace, druhou pak její protiprávnost. Konstatovalo, že v řízení o Žádosti je to především žadatelka, kdo je povinen navrhopvat či označovat důkazy k prokázání svých tvrzení, má břemeno důkazní. V tomto případě však z uvedeného a dostupných dokumentů nelze s jistotou říci, že k provedení zákroku sterilizace skutečně došlo.

Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

5. K poukazu žalobkyně na nedostatečnou informovanost o povaze zákroku, jeho alternativách a nevratnosti ministerstvo odkázalo na žádost žalobkyně kde uvedla, že žádá o operaci, aby již neotěhotněla. Z formulace její žádosti tak vyplývá srozumění s podstatou a důsledky výkonu (zabránit dalšímu těhotenství), i jeho nevratnosti. K tomu ministerstvo zdůraznilo roli ústního poučení, která umožňuje zprostředkovat informace o zákroku srozumitelně a s přihlédnutím k osobě pacienta. Konstatovalo, že tehdejší platná právní úprava neukládala, aby bylo komplexní poučení pacienta zachyceno v písemné podobě. K tvrzení žadatelky, že žádost nebyla řádně odůvodněna, ministerstvo opětovně poukázalo na to, že žadatelka žádala o provedení operačního zákroku, aby již v budoucnu nemohla otěhotnět s tím, že její žádost obsahuje informaci o pěti podstoupených porodech, poslední císařským řezem. Poukázalo i na důvod indikace odpovídající článku 14 odst. 3 přílohy Směrnice a z této přílohy citovalo. Tvrzení žalobkyně tak ministerstvo nepovažovalo za souladné se zdravotní dokumentací s tím, že je odůvodnění žádosti sice minimalistické, ale dostatečné.
6. K poukazu žalobkyně na to, že žádost o sterilizaci podepsala v silném psychickém a fyzickém vypětí ministerstvo uvedlo, že žalobkyně uvedené blíže nespecifikovala, zdravotnická dokumentace žádnou takovou okolnost neprokazuje a ani sama žadatelka na žádný dokument z dokumentace neodkazuje, důkaz pro své tvrzení neoznačila, ve zdravotní dokumentaci (při příjmu žalobkyně k hospitalizaci) není zaznamenáno, že by trpěla bolestí či vypětím.
7. K tvrzení o vadách jednání sterilizační komise ministerstvo uvedlo, že komise není sto ovlivnit vyslovení souhlasu žadatelky s výkonem. Nedostatky v jednání komise nepředstavují sterilizaci v rozporu s právem ve smyslu § 3 sterilizačního zákona.
8. Závěrem ministerstvo konstatovalo, že žalobkyni z důvodu zásady procesní ekonomie nepředvolalo k účastnickému výsledku a nevyslechlo ji, neboť vše může správnému orgánu zaslat bez omezení v písemné formě v podobě vyjádření, takovým vyjádřením by se ministerstvo zabývalo. Také s ohledem na lhůty stanovené se sterilizačním zákonem by se řízení žadatelky o její Žádosti, jakož i řízení jiných žadatelek, prodlužovalo.
9. Ministerstvo uzavřelo, že žadatelka neprokázala oprávněnost svého nároku (neunesla důkazní břemeno).
10. K rozkladovým námitkám žalobkyně, v nichž namítla obdobně jako v podané žalobě, se žalovaný vyjádřil v odůvodnění svého rozhodnutí, kde uváděl obdobně jako ministerstvo, jehož právnímu posouzení zjištěného skutkového stavu přisvědčil, jak bylo již předně uvedeno.

Žaloba

11. Žalobkyně v žalobě popsala skutkový stav a tvrdila, že jí byl v rámci porodu formou císařského řezu dne XXX proveden rovněž sterilizační zákrok, o nějž nežádala a nikdy k němu neudělila informovaný souhlas. Poukázala na obligatorní podmínku k provedení zákroku sterilizace, kterou je předchozí písemná žádost o tento zákrok. Její žádost o sterilizaci jí ale byla předložena k podpisu až dodatečně po zákroku a nesplňovala zákonné podmínky této žádosti. K podpisu jí byla žádost o sterilizaci předložena zdravotnickým personálem po porodu císařským řezem po narkóze, tedy v době, kdy byla v silném psychickém a fyzickém vypětí po těchto úkonech, a to bez jakéhokoli vysvětlení či poučení. Podepisovala dokumenty pod tlakem okolností způsobených absolvovaným operačním zákrokem s narkózou. Domnívala se, že se jedná o dokumenty vztahující se k porodu. Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

Kdyby věděla, že podepisuje žádost o zákrok, který jí trvale znemožní mít děti, nikdy by takový dokument nepodepsala. Dodatečné sepsání žádosti o sterilizaci potvrzuje také to, že sterilizační komise, která rozhodovala o její žádosti, zasedala až dne XXX, tedy 13 dní po zákroku. Oponovala vyjádření žalovaného k této rozkladové argumentaci a poukázala na rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 15 Ad 4/2022-35, dle kterého by se jednalo o neplatný úkon vyvolaný tlakem stresové situace v bezprostřední souvislosti s podstoupením lékařského zákroku, a tedy o neudělení skutečně svobodného a informovaného souhlasu se zákrokem, neboť nemohla dostatečně zvážit jeho následky a další související okolnosti.

12. K nedostatkům samotné žádosti o sterilizaci žalobkyně poukázala na § 6 Směrnice s tím, že jí byla strojově předtištěná žádost předložena k podepsání s dalšími papíry. V žádosti je napsáno pouhé „žádám o provedení sterilizace, tj. takové operace, abych již neotěhotněla“, důvod sterilizace zde není uveden. Žádost obsahuje pouze osobní údaje, počet porodů a termín porodu. Takový obsah žádosti nelze považovat za řádné odůvodnění dle příslušných právních předpisů a není jednoznačným důvodem pro sterilizaci. Předepsaný text ani svědčí o tom, že by se jednalo o její autentické přání. Na absenci řádného odůvodnění žádosti o sterilizaci upozorňovala již v rozkladu, žalovaný se s námitkou nevypořádal adekvátně, k tomu z reakce žalovaného citovala.
13. Dále žalobkyně namítala nedostatky poučení pacienta o povaze charakteru, následcích, alternativách a rizicích zákroku jako neopomenutelného předpokladu k jeho provedení a nezbytného předpokladu k tomu, aby mohla osoba žádající o sterilizaci vyjádřit informovaný souhlas. Tvrdila, že u ní k řádnému poučení v tomto smyslu nikdy nedošlo. To je doloženo tím, že v celé zdravotní dokumentaci absentuje jakýkoli dokument, ze kterého by vyplývalo, že byla o zákroku v tomto rozsahu řádně poučena. Zdravotní personál jí nikdy o povaze a charakteru zákroku sterilizace nepoučil ani ústně. Z toho považovala za zřejmé, že nebyla o zákroku řádně informována ve smyslu právních předpisů. Vzhledem k absenci řádného poučení nemohla ani vyjádřit informovaný souhlas se zákrokem. I na tyto skutečnosti upozorňovala v rozkladu, žalovaný se ale opět nevypořádal s její námitkou odpovídajícím způsobem, stanovisko žalovaného citovala.
14. Dále žalobkyně poukázala na § 3 odst. 2 sterilizačního zákona a tvrdila, že v jejím případě došlo k porušení právních předpisů a ke sterilizaci v rozporu s právem. K tomu dále odkázala na § 27a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu (zákon o zdraví lidu) a citovala z něj. Namítala, že protokol o jednání sterilizační komise ze dne XXX obsahuje záznam pouze o třech členech, přičemž členem nebyl právník a jeden lékař. Zdůraznila důvod řádného přezkoumání žádosti sterilizační komisí dle právních předpisů, tedy zabránit nevyžádaným a neopodstatněným sterilizacím, protože je důležitým ochranným mechanismem všech chráněných zájmů. Bez nich ustanovení § 27a zákona o zdraví lidu pozbývá svého cíle. Neprojednáním případu sterilizace žalobkyně komisí v jejím řádném složení zasáhl poskytovatel do ochrany pacienta, a tedy připustil provedení nechtěné sterilizace. Za důležité žalobkyně považovala i to, že sterilizační komise zasedala až třináct dnů po provedení sterilizace, tedy dne XXX. Požadavek schválení zákroku komisí je do zákonné úpravy vnesen z důvodu ochrany pacienta. Logicky je tak nezbytné, aby komise sterilizaci schválila před jejím provedením, a ne ex post. Tím, že se tak stalo, byla žalobkyně připravena o významnou část své ochrany, kterou jí zákon poskytuje, navíc v tak choulostivé věci, jako je její vlastní zdraví a schopnost počít další potomky. Pokud nebyla sterilizace povolena, neměl ji zdravotnický personál na žalobkyni v žádném případě provést. Sterilizace byla provedena v jednoznačném rozporu s právem. Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

15. Žalobkyně dále nesouhlasila s posouzením žalovaného, že ke sterilizaci skutečně došlo. K tomu poukázala na znění operačního protokolu s tím, že je zde jasně uveden u druhu operace nejen císařský řez, ale i sterilizace „Sterilisatio tubatia sec. Pommeroy“. Tím je vyjádřeno, jakým způsobem byla sterilizace provedena. Připomněla, že se operační protokol sepisuje až po provedení samotného zákroku, jinak by nebylo možné popsat jeho průběh a případné komplikace. Nedává tedy ani smysl, aby do operačního protokolu byla jako druh operace zapsána sterilizace, pokud by skutečně nebyla provedena. Z toho vyplývá, že ke sterilizaci skutečně došlo a její provedení je tím prokázáno. Uvedené je prokázáno i chorobopisem žalobkyně o průběhu hospitalizace, v němž je u data XXX uvedeno „Sectio Caesarea abdp. Sec. Gppert“, hned poté je uvedeno „Sterilisatio tubaria sec. Pommeroy“. Dle žalobkyně je zjevné, že byl údaj o sterilizaci do dokumentace zapsán lékařským personálem po provedení sterilizace. Závěr žalovaného o neprovedení sterilizace tak považovala za nesprávný, provedení sterilizace bylo v řízení prokázáno. Nadto je provedení sterilizace prokázáno i skutečností, že od porodu šestého dítěte neměla žádné další děti.
16. Žalobkyně žádala, aby soud žalobou napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil žalovanému k dalšímu řízení.

Vyjádření žalovaného a replika žalobkyně

17. V písemném vyjádření k žalobě žalovaný argumentoval obdobně jako v odůvodnění prvostupňového rozhodnutí ministerstva a žalobou napadeném rozhodnutí. Podrobně popsal skutková zjištění a jejich právní posouzení oběma správními orgány. K tvrzení žalobkyně konkrétně poukázal na dokument „průběh hospitalizace“ s tím, že dne XXX byly údaje na prvních dvou řádcích vlevo o druhu operace sepsány velmi pravděpodobně před operací, podle plánu, naproti tomu ostatní údaje o tom, které hodnoty je třeba u žalobkyně sledovat a jaká medikace je jí předepsána, byly doplněny vysoce pravděpodobně v jiném okamžiku, neboť toto pozdější doplnění prokazuje rozhození (nesoulad) řádků psaných na stroji s údaji na prvních dvou řádcích vlevo. Listina byla v čase mezi oběma zápisy z psacího stroje vysoce pravděpodobně vytažena. Závěr žalobkyně, že záznamy byly do dokumentace napsány v jeden čas, tak není správný a je spekulativní.
18. Dle žalovaného samotná okolnost, že žalobkyně v dalším životě po porodu šestého dítěte neměla žádné děti provedení sterilizace neprokazuje. Žalovaný ani není sto tuto informaci ověřit, neboť zákonodárce opomenul dát ministerstvu do § 12 sterilizačního zákona kompetenci zjistit z informačního systému evidence/registru obyvatel informace o narozených dětech. Žalovaný tak nemá k dispozici potřebou kompetenci verifikovat z úředních zdrojů počet narozených dětí po datu tvrzené sterilizace.
19. Žalovaný považoval za logicky neudržitelnou tezi, že žalobkyně v bezprostřední souvislosti s nadcházejícím zdravotním zákrokem byla v tak stresové situaci, že nemohla udělit skutečný svobodný a informovaný souhlas. Takový názor vede k absurdním závěrům, že žalobkyně nikdy v ambulanci nebo nemocnici nemohla udělit platný souhlas s jakýmkoli zdravotním výkonem, včetně tehdejšího císařského řezu, a všechny její explicitní i implicitní dosud udělené souhlasy a souhlasy budoucí jsou neplatné. V zásadě by její postavení bylo srovnatelné s postavením nesvéprávné osoby. Zároveň by muselo platit, že pouze zdravý člověk je schopen udělit skutečný svobodný a informovaný souhlas ke zdravotnímu zákroku, ovšem k jakému, když je zdravý. Dle žalovaného žalobkyně v žalobě v zásadě jen opakuje argumentaci, s níž se správní orgány dostatečně a podrobně vypořádaly

Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

v odůvodnění svých rozhodnutí v návaznosti na platnou právní úpravu, její smysl, účel a dosavadní judikaturu správních soudů.

20. Žalovaný žádal, aby soud žalobu jako nedůvodnou zamítl.
21. V replice k vyjádření žalovaného žalobkyně uváděla obdobně jako v žalobě a dosavadních podáních, a vyjádřila se k jednotlivým žalovaným odkazovaným listinám ze zdravotní dokumentace.

Posouzení věci Městským soudem v Praze

22. Při ústním jednání, jehož se žalobkyně osobně neúčastnila, zástupce žalobkyně odkázal na svá dosavadní podání. Stejně tak učinil i zástupce žalovaného. Zástupce žalobkyně na důkazech označených v žalobě netrval, soud o nich proto nerozhodoval.
23. Soud přezkoumal žalobou napadené rozhodnutí, jakož i řízení, které předcházelo jeho vydání, v rozsahu žalobou tvrzených bodů nezákonnosti, kterými je vázán, podle skutkového a právního stavu ke dni jeho vydání, a dospěl k závěru, že žaloba je důvodná.
24. Mezi účastníky nebylo sporu o dokumentech, které jsou součástí spisového materiálu a byly z podstatné části shrnuty v úvodu rozsudku, sporné bylo jejich posouzení. Soud proto obsah těchto listin ze spisového materiálu ověřil a přistoupil k posouzení důvodnosti žalobních bodů.
25. Soud přitom vyšel z následující právní úpravy:
26. Podle § 3 správního řádu nevyplývá-li ze zákona něco jiného, postupuje správní orgán tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2.
27. Podle § 4 odst. 2 téhož zákona správní orgán v souvislosti se svým úkonem poskytne dotčené osobě přiměřené poučení o jejích právech a povinnostech, je-li to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrům dotčené osoby potřebné.
28. Při posouzení věci soud nemohl odhlédnout od závěrů zdejšího soudu a Nejvyššího správního soudu (NSS) v obdobných věcech jiných žadatelek (např. rozsudek ze dne 17. 1. 2023 č. j. 17 Ad 8/2022- 32, a rozsudek téhož senátu ze dne 30. 1. 2023, č. j. 17 Ad 10/2022- 30, zejména pak rozsudku NSS ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023-6), od jejichž závěrů neshledal důvod se odchýlit ani v nyní projednávané věci.
29. Za zásadní je třeba považovat posledně zmíněný rozsudek Nejvyššího správního soudu (NSS), neboť v něm byl upřesněn rozsah povinnosti ve správních orgánu při zjišťování skutkového stavu a tomu odpovídající nároky kladené na žadatelky v rovině povinnosti tvrzení a důkazní. K věcnému posouzení k žádosti podle zákona o sterilizaci NSS připomněl smysl a cíl právní úpravy odškodňování za protiprávní sterilizace podle zákona o sterilizaci s tím, že tato základní východiska následně ovlivňují posouzení otázky činnosti správních orgánů při zjišťování skutkového stavu, resp. stanovení rozumné rovnováhy mezi povinnostmi tvrzení a důkazní žadatelek v řízení podle zákona o sterilizaci na straně jedné a naopak povinností správního orgánu zjistit stav věci bez důvodných pochybností v rozsahu nezbytném pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2 správního řádu, jak mu výslovně ukládá § 3 a dále § 50 odst. 2 a 3 správního řádu (bod 16).
30. Pro posouzení jsou významné také závěry Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ve věci V. C. proti Slovensku (rozsudek ze dne 8. 11. 2011, č. 18968/07), dle kterých je Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

nezákonná sterilizace porušením čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tedy vystavením nelidskému a ponižujícímu zacházení. K provedení sterilizace duševně způsobilé dospělé osoby je dle ESLP nezbytný její informovaný souhlas, nejedná-li se o výjimečné situace, kdy by byl ohrožen její život nebo zdraví. Jestliže byl zákrok proveden bez informovaného souhlasu, jedná se o hrubý zásah do fyzické integrity ženy tím, že jí byla odňata schopnost reprodukce. Tyto závěry potvrzuje i navazující judikatura ESLP (např. rozhodnutí ze dne 12. 6. 2012 ve věci N. 9 As 61/2023 - 67 pokračování B. proti Slovensku, č. 29518/10; či rozhodnutí ze dne 8. 6. 2021, Maděrová proti České republice, č. 32812/13). Také NSS již konstatoval, že v případech nároků poškozených žen „je třeba postupovat citlivě s ohledem na situaci žadatelek. Správní orgány by jim proto měly vycházet maximálně vstříc, a to tím spíše, že na jim způsobené újme má zásadní podíl stát, který se svá pochybení snaží alespoň do jisté míry odčinit, jak vyplývá z rozsudek NSS ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022-42 (bod 17 a 18).

31. Uvedené základní východisko reflektuje rovněž zákonná úprava poskytování peněžité částky jako odškodnění za sterilizaci provedenou v rozporu s právem podle sterilizačního zákona. Důvodová zpráva k tomuto zákonu výslovně považuje protiprávní sterilizaci za závažný zásah do základních práv. Za provedení takové sterilizace je přitom odpovědný stát tím, že v minulosti nepřijal dostatečnou úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací a v některých případech dokonce sociální pracovníci k podstoupení sterilizace motivovali. Přijetím citovaného zákona tak stát svoji odpovědnost výslovně uznal, a to s cílem zajistit efektivní prostředek nápravy, konkrétně zajistit odškodnění obětí protiprávních sterilizací, kterého není možné dosáhnout běžnými prostředky ochrany práv (bod 19).
32. Právě vymezený cíl právní úpravy nelze zajistit pouhým formálním umožněním požádat si o jednorázovou peněžitou dávku podle zákona o sterilizaci, naopak, odpovědnost státu za protiprávně provedené sterilizace vyžaduje, aby byla skutečně zajištěna efektivní možnost postižených osob dosáhnout nápravy vzniklého stavu, minimálně tedy v podobě obdržení zákonem stanovené peněžité částky (NSS rozsudek ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022-42). Tento cíl a smysl právní úpravy tudíž musí mít správní orgány při interpretaci a aplikaci zákona o sterilizaci v jednotlivých případech vždy na zřeteli. Důvodová zpráva ke sterilizačnímu zákonu výslovně předvídá, že existenci nároku lze prokazovat nejen zdravotnickou dokumentací vedenou o oprávněné osobě, ale „též všemi důkazními prostředky, které mohou přispět k objasnění věci, zejména výpověďmi oprávněné osoby a svědků, znaleckými posudky a odbornými vyjádřeními, věcmi, listinami apod.“ Tím zákonodárce uznal, že prokázání oprávněnosti nároku, konkrétně podstoupení sterilizace v rozporu s právem, může být vzhledem k uplynulé době, citlivé až intimní povaze zákroku, o jehož existenci se proto daná osoba patrně nebude často šířit mimo kruh úzké rodiny, a celkovému zranitelnému postavení poškozených, velice obtížné. Oproti běžným řízením o žádostech, často dokonce formulářových či s jasně právně definovanými náležitostmi, totiž nebude pro žadatelky z ustanovení zákona o sterilizaci intuitivně zřetelné, jakým způsobem a do jakého standardu je nezbytné takto citlivé a časově vzdálené události, jako je právě protiprávnost sterilizace, k níž došlo v období od 1. 7. 1966 do 31. 3. 2012 ve smyslu § 2 zákona o sterilizaci, vlastně prokazovat (bod 20 a 21).
33. Ačkoliv je tedy řízení o přiznání peněžité částky podle zákona o sterilizaci v obecné rovině vskutku řízením o žádosti, na které dopadá správní řád, jedná se o problematiku velice specifickou, což je správní orgán při svém postupu povinen zohlednit. Specifičnost zakládá Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

právě i) výslovně přijatá odpovědnost státu za protiprávně prováděné sterilizace v minulosti, ii) potřeba zabezpečit účinné prostředky nápravy těchto minulých křivd, konkrétně zajištění skutečné možnosti postižených osob domoci se dané peněžité částky, a v neposlední řadě iii) nezvyklost a atypičnost dokumentů, jež by tuto událost prokazovaly, a s tím spojená pravděpodobnost důkazní nouze na straně žadatelek. Nelze navíc přehlédnout ani iv) aspekt rasové diskriminace, jelikož značnou část obětí protiprávních sterilizací v České republice tvoří romské ženy (srov. důvodovou zprávu k zákonu či např. závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem z roku 2005). Na tuto specifickou situaci tudíž nelze mechanicky aplikovat běžné požadavky uplatňující se v řízení o žádostech. Zvláštní situace vyžaduje zvláštní přístup. Správní orgány musí postupovat s maximálním zřetelem k účelu zákona, jímž je zajištění skutečně účinného napravení vzniklého stavu osob poškozených nelegální sterilizací. Specifičnost právě projednávané věci se promítá ve dvou ohledech, které jsou nicméně věcně propojeny: 1. požadavky na postup správních orgánů při posuzování žádostí dle zákona o sterilizaci, 2. nároky kladené na žadatelky v rovině povinnosti tvrzení a důkazní, aby jejich žádost mohla být shledána oprávněnou (bod 22 a 23).

34. Za významné pro posouzení věci soud považuje i stanovisko NSS k možným požadavkům správního orgánu na žadatelky v řízení o žádosti podle zákona o sterilizaci, kdy uvedl „*Po žadatelkách nelze požadovat, jak činí stěžovatel, aby samy jen ze své vlastní iniciativy označily a doložily veškeré dokumenty, které budou protiprávnost provedené sterilizace v minulosti jednoznačně prokazovat. Aby bylo dosaženo účelu zákona a byl skutečně zajištěn účinný prostředek nápravy, musí správní orgány rovněž samy činit aktivní kroky k tomu, aby ohledně tvrzení žadatelky o peněžitou částku podle zákona o sterilizaci zjistily stav věci bez důvodných pochybností. Právě takové kroky lze přitom podřadit pod činnost správního orgánu v souladu se zásadou materiální pravdy podle § 3 správního řádu a zásadou vyhledávací, jež se uplatňují rovněž v řízení o žádosti (srov. např. rozsudky NSS ze dne 14. 11. 2023, č. j. 4 As 290/2022-42; ze dne 27. 8. 2014, č. j. 3 Ads 91/2013-47, či ze dne 18. 3. 2015, č. j. 3 Ads 112/2014-31), a dále poučovací povinnosti správního orgánu.*“ (bod 25).
35. Dle judikatury má žalovaný vycházet ze smyslu a účelu zákona o sterilizaci, jeho důvodové zprávy, judikatury ESLP a citlivě reagovat na situaci žadatelky (rozsudek NSS ze dne 14. 11. 2023 č. j. 4 As 290/2022-42). Žalovaný má přihlédnout i k tomu, že za provedení sterilizace je odpovědný stát tím, že v minulosti nepřijal dostatečnou úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací, a v některých případech dokonce sociální pracovníci postoupení sterilizace motivovali. Přijetím citovaného zákona stát svou odpovědnost výslovně uznal s cílem zajistit efektivní prostředek nápravy, konkrétně odškodnění obětí protiprávních sterilizací, kterého není možné dosáhnout běžnými prostředky práv (rozsudek NSS ze dne 4. 7. 2024 č. j. 9 As 61/2023-65).
36. Žalovaný měl přistoupit k dalším krokům ve prospěch úplného zjištění skutkového stavu i v nyní projednávané věci. Předně má soud za to, že za daného skutkového stavu měl žalovaný vyslechnout žalobkyni jako účastnici řízení (jak ostatně navrhovala), vyslechnout operátora, který operaci prováděl a sepisoval operační protokol, a zvážit výsledek i jiných osob zdravotního personálu. Vše k objasnění tehdejší praxe u poskytovatele zdravotních služeb u něhož byla operace žalobkyně uskutečněna, s výhradou důkazů dalších, které případně vyvstanou v průběhu zjišťování skutkového stavu tak, aby byl v souladu s § 3 správního řádu zjištěn bez důvodných pochybností. Stejně tak mohl žalovaný v rámci poučovací povinnosti vyzvat žalobkyni, aby například oslovila svého gynekologa (či Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

praktického lékaře) a předložila tam vedenou zdravotní dokumentaci, či si z ní opatřila potřebný rozsah rozhodných listin a v řízení je uplatnila. Tento lékař by měl mít k dispozici případný záznam o sterilizaci, jelikož musel obdržet propouštěcí zprávu z hospitalizace žalobkyně. Eventuelně by mohl být ve zdravotní dokumentaci žalobkyně u tohoto lékaře záznam o její návštěvě z důvodu řešení otázky neplodnosti či vyšetření za účelem zjištění potíží s otěhotněním, apod.

37. Takzvané „sdílené důkazní břemeno“ (např. rozsudek NSS ze dne 31. 1. 2025, č. j.2 As 114/2024-38) však netíží jen žalovaného, ale i žalobkyni jako žadatelku. V dalším řízení je tedy na žalobkyni, která tvrdí a zpochybňuje závěry žalovaného o tom, že sterilizace (ne)byla provedena, aby předně učinila příslušené písemné prohlášení, kterým zproští mlčenlivosti zdravotního pracovníka, který bude případně k objasnění skutkového stavu vyslýchán. Dále aby doložila ze své zdravotní dokumentace relevantní listiny k prokázání svého tvrzení, že podstoupila sterilizaci. Je rovněž na žalobkyni, aby k Žádosti žalovanému předložila doklad ze základního registru obyvatel (§ 12 sterilizačního zákona), že po tvrzené sterilizaci již neměla děti. Vše s výhradou důkazů dalších.
38. Na obou stranách sporu se skýtá celá řada dalších možných důkazů, jejichž rozsah, význam a potřebnost provedení vyvstane až v průběhu dalšího doplňování skutkového stavu tak, aby strany sporu mohly hajitelně tvrdit, že žalobkyně (ne) podstoupila sterilizaci.
39. K tomu soud uvádí, že žalobkyně byla oproti jiným řízením, které jsou soudu známy z rozhodovací činnosti, v řízení o její Žádosti ministerstvem dostatečně poučena o svých procesních právech a bylo na žalobkyni, aby jich plně využila. Je pravdou, že žalobkyně navrhovala svůj účastnický výsledek, který ministerstvo ani žalovaný neprovedli (jak bylo uvedeno výše). Naproti tomu ale žalobkyně přes poučení správních orgánů neposkytla plnohodnotnou součinnost tak, aby byl skutkový stav zjištěn co nejúplněji, kdy např. neučinila prohlášení o zproštění mlčenlivosti pro výsledek zdravotnického personálu. Takový přístup žalobkyně však nemůže obstát.
40. Lze tak uzavřít, že řízení o žádosti o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem je řízením, které se dle § 5 odst. 2 sterilizačního zákona řídí správním řádem. Tedy je ovládáno základními zásadami, mezi něž patří zásada materiální pravdy, jejíž dodržení je třeba dosáhnout. Podle stanoviska soudu je na obou stranách sporu, aby přistoupily aktivně k objasnění skutkového stavu tak, aby byl zjištěn bez důvodných pochybností ve smyslu § 3 správního řádu. Podstatou takového postupu je totiž snaha objasnit, zda žalobkyně jako žadatelka o peněžitou dávku předestřela na první pohled plausibilní tvrzení, že v rozhodném období podstoupila sterilizaci v rozporu s právem. Nemá se při tom jednat o jakékoli ničím nepodložené tvrzení, ale musí jít o tvrzení hájitelné, které bude podepřeno indiciemi, jež ve svém souhrnu nepřipouští jiné racionální vysvětlení situace či chování jednotlivých účastníků, než že k protiprávní sterilizaci žalobkyně pravděpodobně došlo, tak jak tvrdí. Pak bude případně na žalovaném, aby na první pohled splněné předpoklady pro poskytnutí odškodnění zpochybnil tím, že prokáže existenci odlišné a důvěryhodnější skutkové verze, tedy že k protiprávní sterilizaci žalobkyně v rozhodném období jí tvrzeným způsobem dojít nemohlo (rozsudek NSS ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 as 61/2023-65).
41. Za tohoto stavu soud shledal předčasným zabývat se ostatními žalobními body.

Závěr a náklady řízení

Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.

16/2024

42. Soud proto žalobou napadené rozhodnutí podle ustanovení § 78 odst. 1, 4 ve spojení s § 76 odst. 1 písm. b) s. ř. s. pro procesní vady zrušil. V dalším řízení je žalovaný vázán právním názorem soudu (§ 78 odst. 5 s. ř. s.).
43. Výrok o nákladech řízení je odůvodněn ustanovení § 60 odst. 1 s. ř. s. Žalobkyně byla ve věci procesně úspěšná, soud jí proto přiznal právo na náhradu nákladů v řízení (bez soudního poplatku, od něhož je žalobkyně ze zákona osvobozena). Žalobkyni náleží náklady za právní zastoupení za 2 x hlavní úkon právní služby á 3 100 Kč (§ 11 odst. 1 písm. a), d) vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, za převzetí a přípravu zastoupení, podání žaloby, 2 x režijní paušál á 300 Kč (§ 13 odst. 4 AT), a DPH, tedy 8 228 Kč (dle AT účinného do 31. 12 2024), 2 x hlavní úkon á 4 620 Kč (§ 11 odst. 1 písm. d) AT za repliku k vyjádření žalovaného a účast u ú. j.), 2 x režijní paušál á 450 Kč, a DPH, tedy 12 269,40 Kč (dle AT účinného od 1. 1. 2025), tedy celkem 20 497, 40 Kč. Důvody pro přiznání náhrady za promeškaný čas soud s odkazem na § 14 odst. 4 AT neshledal.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou (více) vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Praha 26. března 2025

JUDr. Ivanka Havlíková v. r.
předsedkyně senátu

Shodu s prvopisem potvrzuje K. N.